

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Lectio

Discurs del prof. Dr. Sami Naïr en el Solemne Acte
de la seua Investidura com a Doctor
“Honoris Causa” per la Universitat de València

València, 14 d'abril de 2014

Magnífic i Excel·lentíssim Sr. Rector, Esteban Morcillo,
Senyora Secretària General i benvolguda amiga, María José
Añón,
Dignes autoritats acadèmiques,
Doctors de la Universitat de València al claustre de la qual tinc
l'honor d'incorporar-me,
Benvolguts col·legues i amics,
Senyores i senyors,

Creguen-me que els parle des del cor quan reconec l'emoció que m'embarga en dirigir-me a vostès en aquest solemne acte acadèmic en el qual rep la màxima distinció que pot fer una Universitat, el doctorat honoris causa.

Però sobretot, com potser saben vostès, la meua emoció es deu al fet que tinc estrets vincles professionals, en l'àmbit de la docència i de la investigació amb nombrosos col·legues d'aquesta Universitat, començant pels amics de l'Institut de drets humans que van tenir la iniciativa de proposar al Rector aquesta distinció. Considere en certa manera la Universitat de València com la meua segona Universitat.

Em disculpe per haver segurament pronunciat malament les meues primeres paraules, però és per a mi un honor poder fer-ho en la llengua pròpia de la Universitat.

Respectant conviccions diferents de les meues, confesse que també m'emociona estar hui ací perquè no és un dia com els altres, sinó tot un símbol: esteu celebrant l'aniversari de la proclamació de la II República espanyola.

Coincidir en València amb aquest aniversari és un privilegi per a mi, perquè el meu cor ha bategat amb la història de la II República espanyola, --- la República que volia instaurar la igualtat i que va fer de la transmissió de l'educació, a través de la seua magnífica xarxa de mestres republicans, un dels seus objectius centrals; aquesta mateixa República que, amenaçada, abandonada pels Estats democràtics en nom de la raó d'Estat, va rebre el suport de milers de brigadistes solidaris, procedents del món sencer. Em sent, a través dels fils invisibles de la història i de la memòria, vinculat al somni pedagògic de la República espanyola .

Em complau particularment agrair aquí amb afecte a tots els que em van acollir i van ajudar a integrar-me a la Universitat de València. Al meu admirat amic, el professor Javier de Lucas qui va prendre la iniciativa de posar-se en contacte amb mi sent professor a la universitat de Lausanne, a Suïssa, el 1991. Mai podré agrair prou al

distingit professor de Lucas, amb el qual compartisc hui, a més d'una complicitat intel·lectual, una amistat en el sentit més noble de la paraula.

Continuant amb la meua gratitud, voldria, és clar, mostrar el meu agraïment al professor Pedro Ruiz, brillant historiador i rector durant el període en què vaig començar a col·laborar molt directament amb la Universitat de València i que em va acollir i sempre va promoure amb gran simpatia les meues iniciatives i el meu treball. Al professor Sergio Sevilla , un excel·lent filòsof, profund i talentós, amb qui vaig treballar en moltes activitats conjuntes. Al professor Joan Romero, a qui vaig conèixer des dels primers mesos de la meua estada com a professor a València i amb qui he col·laborat en múltiples ocasions. Al senyor José Coll, que va tenir una voluntat decisiva per a la creació, el 1995, de la Càtedra Cañada Blanch de Pensament Contemporani, un projecte en què van ser determinants tant el professor Javier de Lucas com els senyors Carlos Pascual, Luis Aznar, Juan López Trigo i Julio de Miguel. A la professora María José Añón , amiga i col·lega amb qui vaig compartir molts treballs i hui en dia la mateixa preocupació sobre la igualtat. Així com als altres amics de l'Institut de Drets Humans i especialment a la directora d'aquest centre, la professora Consuelo Ramón, amb qui compartisc, des de fa anys, amistat i intercanvis intel·lectuals a més d'un interès comú

sobre les qüestions del desenvolupament econòmic i social des del punt de vista del dret.

Voldria ara plantejar, ràpidament i sense abusar de la seua paciència, alguns temes sobre els quals intente reflexionar aquests últims anys, sabent que, com poden imaginar, em trobe lluny d'obtenir respostes totalment satisfactòries. Temes que són, entre altres, els molts desafiaments de la nostra època i que constitueixen el centre dels interrogants no només dels responsables polítics, de la comunitat intel·lectual i científica internacional, sinó també, feliçment, cada vegada més dels ciutadans. Entre ells, tractaré, i de manera necessàriament esquemàtica, el de la interacció entre l'àmbit econòmic i polític dins de la crisi mundial i, correlativament, el de la globalització i l'emergència per tot arreu de la qüestió identitària.

1 Pel que fa al primer punt, breument, tots sabem que la crisi mundial que patim, encara que tinga moltes causes, ve dels Estats Units i resulta estructuralment de l'establiment, en aquest país, d'un model de "gestió" de l'economia financera basat en l'especulació desregulada, que es va desencadenar a partir del qüestionament, el 1999, del mecanisme de la llei Glass - Steagall, que datava de 1933 i que, en resposta a la crisi de

1929, prohibia als bancs de dipòsits tenir activitats pròpies dels bancs comercials.

A partir de 1999, amb l'adopció de la llei Gramm - Leach - Bliley, que va abolir parcialment la llei Glass - Steagall, assistim al que es podria anomenar la financiarització «salvatge», sense normes, de l'economia mundial, que a més remetia a la institució dels tipus de canvi flotants instaurats per la ruptura dels Acords de Bretton Woods (març de 1973) i pels acords del Plaza al si del G -5: hem de recordar que el 22 de setembre de 1985, EUA, Japó , Alemanya, Gran Bretanya i França van decidir conjuntament acceptar que el tipus de canvi del dòlar es pogués devaluar respecte del ien i del Deutsche Mark, fent així del dòlar la moneda mundial de fet.

També cal recordar que la crisi que explota el 2008 havia estat abonada per una sèrie de crisis que se succeïen des dels anys 1990: financeres, borsàries, crisi d'internet, etcètera, però, sobretot, i això és el que m'interessa en l'anàlisi del sistema global mundial, està vinculada a la interacció entre els espais econòmics i la geopolítica mundial. M'explique.

Aquesta crisi és, per descomptat, en primer lloc una crisi del capitalisme financer nord-america, que s'estructura tant al voltant de l'especulació financera desregulada com d'un enorme deute privat i públic.

Ara bé, amb motiu mateix d'aquestes dues característiques, aquesta crisi mundial revela un increment de la dependència dels EUA respecte a la resta del món, especialment pel que fa a Àsia (Xina i Japó són els principals ostentadors de bons del Tresor nord-americà).

Aquesta dependència rau històricament, segons l'historiador nord-americà Paul Kennedy, en la conjunció contradictòria del debilitament econòmic que ha sorgit després de la destrucció, per part dels EUA, del sistema de Breton Woods, i de la "sobre-extensió imperial" del capitalisme nord-americà. Situació que l'historiador ha caracteritzat com un decliu hegemònic dels Estats Units. Bé saben els historiadors de la cultura nord-americana que aquesta tesi havia provocat, a la fi dels anys 1980 i fins pràcticament mitjans dels anys 2000, un debat intens, molt interessant entre els "declinistes" i els "falcons" que s'oposaven a aquesta anàlisi.

Ara bé, independentment de la postura que un adopte, és clar que, tot i que el capitalisme nord-americà domine el sistema mundial, tant en contingut com, cada vegada més, pel que a normes comercials es refereix, no el pot dirigir de manera imperativa. No és un imperialisme en el sentit clàssic del segle XIX, la seua pròpia "sobre-extensió" el desborda. D'ací la necessitat de trobar una altra forma de dominació negociada amb la resta del món, i això és el que

s'ha conceptualitzat, especialment en l'obra de Joseph Nye, com «soft power».

Allò important ací no és saber si el poder nord-americà aconseguirà o no establir aquesta nova forma de dominació, sinó entendre que aquesta situació històrica inaugura, de fet, una transició hegemònica, que dependrà cada vegada més de les noves relacions de poder entre les grans nacions del món i generarà un nou sistema de poder mundial.

Ara bé, tal com ho demostren tant la modernització accelerada de la Xina, amb el ràpid i enorme creixement del seu pressupost militar, com la reaparició amb força de Rússia en el panorama mundial i europeu, és clar que el període que s'havia obert després de la desaparició de la Unió Soviètica (1991) i que havia donat lloc a l'aparició d'un poder unipolar nord-americà, desembocant en la invasió de l'Iraq el 2003, ha acabat.

Hui en dia, l'orientació estratègica dels EUA se centra en el món asiàtic, com ho demostren tant el seu desinterès relatiu per Orient Mitjà, del qual deixen de fet, encara que sota vigilància, la gestió als seus tres principals aliats (Israel, Àrabia Saudita i Turquia), com la seua voluntat d'organitzar les seues relacions comercials amb Àsia en el marc de l'Acord Transpacífic que acaben de reactivar i que es negocia segons les seues pròpies normes.

D'altra banda, sense entrar ací en detalls, crec que hem d'entendre com a orientació estratègica per jugular aquest decliu hegemònic, la proposta feta pels EUA als Europeus d'adoptar, sota condicions americanes, l'Acord Transatlàntic, que actualment es negocia a Brussel·les, i això d'una manera idèntica al que han aconseguit imposar, contra la Xina, la majoria dels països asiàtics, així com alguns països llatinoamericans, en el marc de l'Acord Transpacífic que acabe d'esmentar. Aquests dos tractats són en realitat una xarxa molt coherent per reinstaurar, per tal de jugular el decliu hegemònic, la supremacia geoeconòmica i política d'aquest país sobre la resta del món.

La qüestió de la lluita contra el decliu hegemònic nord-americà, decliu aprofundit per la crisi del capitalisme desregulat des de 2008, no només mostra clarament la interacció dels sistemes econòmics i polítics, sinó també la impossibilitat d'entendre de forma rigorosa les relacions econòmiques mundials únicament en l'espai de l'economia.

En realitat, és més necessari que mai, lluny de l'economicisme, pensar, fins i tot des d'un punt de vista metodològic, el sistema mundial com *articulació permanent de l'economia i de la política*. Hi ha una coacció sistèmica entre l'espai de competència econòmica i el camp de projecció geopolític dels Estats nacions. Hem passat de

la internacionalització a la globalització de l'economia, però el sistema de poder segueix sent el del segle XX . Dit de forma més el·líptica: l'economia s'ha globalitzat però la política queda basada en el joc geopolític de les grans nacions i això és el que s'explica fonamentalment la debilitat d'allò polític front a allò econòmic. Les organitzacions transnacionals tenen estratègies mundials, juguen sobre les contradiccions geopolítiques internacionals, penetren de manera decisiva conjunts regionals (Europa, per exemple) que no representen pols polítics forts i organitzats --- mentre que els estats no són capaços de constituir un centre unit que propose una acció preventiva i reguladora de la globalització. Prova d'això, els " G", ja siguin G4, G5, o G20.

Quan parle de la transició hegemònica, del decliu del poder nacional nord-americà, no cal recalcar que es tracta d'un procés probablement molt llarg, que es va a estendre durant molt de temps: Estats Units segueix sent la primera potència mundial amb una capacitat de projecció militar, tecnològica, cultural i política enorme. Però crec que ha arrencat el procés. Probablement, el segle XXI es reorganitzarà entre dos o tres grans actors (Xina , Alemanya i Rússia), el poder serà més compartit.

A Europa assistim a una evolució original la crisi de l'euro, moneda forta imposada per Alemanya als països

membres de la zona monetària, il·lustra també la interacció entre l'economia i la política, i tradueix a la seua manera una transició hegemònica, però en un sentit invers a la dels Estats Units.

En efecte, 12 anys després de la implantació de l'euro «car» (recordem que el 1999 l'euro estava a 0,89 dòlars, actualment, oscil·la al voltant dels 1,38 dòlars, el que condemna de manera mortal als països del sud europeu sense grans capacitats exportadores), la zona monetària va esclatar amb motiu d'una important divergència pressupostària entre els països del nord i del sud d'Europa.

Van ser Alemanya i França (l'eix «Merkozy») els que es van encarregar de la destinació de l'euro. Junts, els dos països imposaren una política d'austeritat dràstica, que, quatre anys després, no ha resolt realment res i que a més ha suposat l'acomiadament de milions d'assalariats a Europa (en l'actualitat , hi ha oficialment més de 12 milions). Deixe ací de banda la qüestió del judici de valor que cadascú pugua fer sobre aquest eix; el que m'interessa és el significat teòric dels canvis que afecten a la interpretació de les relacions econòmiques i entre potències dins de la construcció europea.

S'ha produït una inversió central: si bé des del principi de la construcció europea havia *paritat* estratègica entre França i Alemanya, consignada en 1963 al Tractat de l' Elisi entre

Charles de Gaulle i Konrad Adenauer, ara és Alemanya la que dirigeix. La crisi mundial convertida en crisi de «l'euro car» per la política del Banc Central Europeu, ha posat en evidència l'ascens hegemònic d'Alemanya, la seua centralitat a Europa i el fet que es convertisca, juntament amb la Xina, en una potència de direcció mundial, deixant en segon pla a Europa tant a França com a la Gran Bretanya. La seua potència econòmica li permet ara, prop de 70 anys després del final de la Segona Guerra Mundial, parlar d'igual a igual amb els EUA.

Així doncs, el decliu lent i progressiu de l'hegemonia americana s'enfronta, i no necessàriament de forma antagònica, a l'ascens, així mateix lent i progressiu, de les noves hegemonies: Alemanya i la Xina, principalment.

Aquesta realitat porta grans canvis per al futur. El que passa a Ucraïna és un dels signes indicatius que també es donen a Europa, ja que veiem clarament que en aquest conflicte el que està en joc no és únicament un problema de dret internacional, sinó també qüestions econòmiques clau, profundament entrelaçades, com l'ampliació de l'àrea d'influència del mercat europeu, la dependència energètica d'Alemanya de cara a Rússia, el nou rol dels països de l'Est a la Unió Europea, etc. En això també ens trobem en plena articulació de l'àmbit d'allò polític i d'allò econòmic i de l'emergència d'un nou sistema de poder mundial.

No insistiré en aquest punt, ja que només vull presentar ací una línia de reflexió diferent a l'aproximació estrictament econòmica. La globalització no pot reduir-se únicament a l'economia. És, en realitat, un *camp de forces*, una dialèctica conflictual de relacions de poder.

2 Quant al segon punt, tothom coincideix a veure en la globalització, i això se sent diàriament, una causa major dels interrogants identitaris que es desenvolupen en el si de totes les nacions. Si la globalització és una font d'unificació d'estructures d'intercanvi i de producció a escala mundial, també fragmenta les territorialitats existents, dóna un tomb a les referències identitàries, recompon la pertinences nacionals, afavoreix l'adveniment de noves identitats, incentiva el sorgiment de micronacionalismes (no discutisc ací la seua legitimitat), de reivindicacions confessionals i lingüístiques. L'època de la globalització és l'època de les afirmacions identitàries.

Podem acceptar o rebutjar aquesta realitat, però és ací i no cessa d'inquietar totes les societats. Aquest interrogant es refereix al vincle nacional i és, d'alguna manera, radicalitzat per la democratització dels sistemes socials que s'han desenvolupat de forma massiva durant aquests últims trenta anys en pràcticament tot el món.

El que m'interessa no és només saber com podem contestar aquesta pregunta evitant les fixacions «identitaristes», la xenofòbia, el racisme i l'exclusió cultural, sinó també, ja que és un altre aspecte del problema, com *preservar* alhora les identitats fonamentals de les societats, reforçar el gresol comú i elaborar valors «universalitzants» que vagen més enllà dels particularismes. Com mantenir valors de ciutadania i d'humanisme enfront del que pot acabar convertint-se en una lluita permanent de diferències oposades.

En el fons, es tracta del problema de la *diversitat* que es troba en el si de la identitat comuna, i sobre el qual fa temps el professor Javier de Lucas ha obert una línia de reflexió a Espanya, proposant propostes originals.

Així doncs, la pregunta es refereix a la qüestió del multiculturalisme i el seu significat en una societat democràtica. Per la meua part si hagués de donar com a polític una resposta contundent a aquesta qüestió, diria que no podem contestar de forma satisfactòria per a tots si ens limitem exclusivament a l'espai democràtic: cal passar a un espai diferent, republicà. Estic d'acord almenys amb aquesta proposta de Jürgen Habermas: la integració no pot funcionar si no és republicana, és a dir, si no separa l'àmbit del privat del públic.

Diré, doncs, que en el qüestionament del multiculturalisme cal distingir, com d'altra banda fa l'assagista i escriptor alemany Bernhard Schlink (en el seu *Vergewisserungen*, 2005), entre la dimensió «segmentarista» i la tendència «diferencialista», tornant el conjunt del procés a la qüestió de la secularització de les societats modernes. La segmentació identitària divideix de forma irreductible els col·lectius socials i els condueix a possibles explosions, perquè enfronta unes identitats amb altres i desemboca en general a reivindicacions territorials en el si de les nacions. Aquestes poden ser legítimes, però les seues tendències, d'una manera o altra, acaben per plantejar la qüestió de l'Estat, de la seua forma, de la seua adaptació a la nova realitat o del seu canvi.

Si bé podem concebre l'emergència d'aquesta problemàtica en països que no han pogut aconseguir una identitat nacional- cultural comuna (el cas de Canadà, per exemple, abans del referèndum sobre l'estatut del Quebec), és en canvi difícil gestionar demandes identitàries fortes en el cas de, el que anomenaria ací, «identitats entrants» en col·lectius identitàris fortament instituïts, com ara els països europeus que s'enfronten a la demanda de reconeixement identitàri fomentada pels fluxos migratoris.

Diria que la negociació de la inserció d'aquestes identitats no pot fer-se més que a través de l'acceptació prèvia de

valors que estableixen les *normes de la vida pública*, és a dir, de la *Res Publica*, de les societats d'acollida. És aquest gresol comú la referència comuna, sabent que en l'àmbit de les diferents formes d'existència viscuda", la llibertat de creença i de pràctica ha de ser reconeguda, això sempre que no vaja contra els drets humans i, en particular, contra la igualtat de gènere.

Sóc conscient que hi hauria molt més a dir sobre això, però en aquesta qüestió únicament vull dissenyar l'horitzó intel·lectual en què em sembla útil pensar en l'articulació d'allò particular i d'allò universal, especialment pel que fa a la diversitat dins del gresol comú.

Però, i és l'important, s'ha de tenir una consciència clara del repte històric que tots els països d'Occident hauran d'afrontar: els fluxos migratoris es van a incrementar, el mestissatge ètnic i cultural es tornarà la llei de la globalització de les poblacions, la tolerància serà el valor per excel·lència que caldrà ensenyar als nostres fills a les escoles i en la vida diària.

Gestionar els fluxos migratoris significa, des de l'Estat de Dret, tenir les idees clares. Quan vaig tenir una responsabilitat política en aquest assumpte, vaig intentar posar l'accent en el que podria ser, al meu parer, una política d'immigració seriosa: ha d'assentar-se sobre una estratègia pacient d'integració, basada en el respecte dels drets i

dels deures; una justa política de gestió de les fronteres, respectant els drets humans d'estrangers, immigrants i refugiats; i, per fi, una estratègia de codesenvolupament forta i solidària, basada en els immigrants instal·lats al país d'acollida que afavorisca la solidaritat econòmica, a través dels propis immigrants, amb els països d'origen.

El professor Javier de Lucas, que ha presidit la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat, sap com de difícil és introduir en el marc de l'estratègia dels Estats una visió basada en la solidaritat i la justícia, ja que les institucions sovint no solen tenir una visió a llarg termini, no pensen en termes de futur, sinó merament en termes de conservació d'aquest. Però aquest passat de pobles replegats sobre si mateixos mai tornarà. Estem en un altre món, obert, si no en la pràctica, almenys sí a nivell mental i cultural per a tots.

Heus aquí, estimats col·legues, senyores i senyors, el que volia evocar per agrair-los el fet d'acollir-me hui al si de la magnífica Universitat de València. Crec que el panorama que acabo de perfilar, certament de manera imperfecta, no és pessimista, sinó més aviat realista; crida a la mobilització per a la construcció d'un futur orientat cap a la satisfacció de les necessitats essencials de cadascú , i a la construcció d'una vida col·lectiva solidària i tolerant.

Com poden veure no aconseguisc i, d'altra banda, no desitge fer-ho, separar el que emana de la necessita de reflexionar sobre el nostre present, i d'obrar sobre ell pel Bé comú .

Crec que tots som conscients que s'ha obert una nova època de llarg abast, en la qual es fa cada vegada més necessari un nou vincle humà, un nou "relligar", doncs nosaltres, els éssers humans, no en tenim prou en viure únicament com a consumidors, una mena de suros flotant a la superfície de l'oceà mercantil. Necessitem sentit i fe en el futur.

He de concloure. Voldria mostrar de nou el meu profund agraïment a la meua Universitat de València que hui em rep al seu claustre de doctors. I ho vull fer de manera particular al Professor Esteban Morcillo qui, com a Rector, va decidir proposar-me aquesta distinció. Reitere els meus agraïments als meus col·legues, amics i amigues de l'Institut de Drets Humans que van tenir la iniciativa; als Degans de les Facultats de Dret i Filosofia i als directors dels Departaments que es van unir a la proposta.

Moltes gràcies a tothom!

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

